

BJÖRN FASTERLING, Die Abstimmung des Schadensersatzes mit dem versicherungsrechtlichen Schadensausgleich bei Personenschäden am Beispiel der Rechte Schwedens und Dänemarks. Schriften zum Internationalen Privatrecht und zur Rechtsvergleichung. Band 15. 2001, Universitätsverlag Rasch, Osnabrück, 142 s.

Den anmälda tyska doktorsavhandlingen ingår i ett komparativt projekt Gemeineuropäisches Deliktsrecht, lett av den kände civilrättsprofessorn Christian v. Bar. Från svensk synpunkt har den ett intresse särskilt genom att den behandlar den s.k. svenska — eller snarare nordiska — modellen på personskadeområdet ur ett kontinentalt perspektiv. Från detta håll ter sig vår modell med sin tilltro till försäkringslösningar, sin misstro till skadeståndspreventionen och sitt dominerande sociala synsätt tämligen exotisk; den har ju också i Sverige kritiserats bl.a. på sådana grunder — dels från politiskt håll, vilket här kan förbigås, dels inom rättsvetenskapen. Bl.a. gäller detta vår internationellt inriktade professor i skadeståndsrätt Bill Dufwa, som också bokens författare tydligen haft åtskilliga kontakter med — dock utan att helt ansluta sig till hans åsikter.

Det står klart att den som håller på en någorlunda enhetlig europeisk skadeståndsrätt kan ha mycket att invända mot vårt system, även om liknande lösningar förekommer i våra grannländer. Fasterling har emellertid satt sig väl in i systemet och försökt att göra det rättvisa; hans avsikt är att inför det europeiska harmoniseringsarbetet på området ge en bild av de positiva sidorna av de nordiska lösningarna (s. 20). Arbetet är en både nyttig och tankeväckande läsning inte minst för anmälares generation, som ofta får en del av skulden för våra förirringar från den rätta vägen. Ämnet har dessutom en särskild aktualitet genom att boken

kommit ut ungefär samtidigt som en parlamentarisk utredning — den s.k. personskadekommittén — lagt fram sitt betänkande (SOU 2002:1), som innehåller en översyn av personskadelagstiftningen bl.a. just på de berörda områdena. Författaren har kunnat beakta direktiven till utredningen, däremot inte dess resultat; de har visst intresse i sammanhanget, och jag återkommer till dem.

I sin framställning försöker Fasterling belysa samspelet mellan skadeståndsregler och försäkringslösningar på personskadeområdet. I koncentrerade men innehållsrika avsnitt jämför han det nordiska synsättet, där skyddet för den skadelidande och inte skadegörarens ansvar står i förgrunden, mot det kontinentala och anglosachsiska. En viktig fråga för honom är om våra lösningar kan betecknas som skadeståndsrättsliga (haftungsrechtlich) eller försäkringsrättsliga, bl.a. med tanke på den ringa roll regressrätten spelar på personskadeområdet. I boken undersöks från denna synpunkt en rad speciella drag hos de svenska och danska personskadereglerna.

För Sveriges del behandlas till en början den teknik som framgår av 5 kap. 3 § skadeståndslagen med dess avräkning av olika förmåner (nettometoden). Författaren uppmärksammar särskilt att vi inte tillåter regress vare sig från socialförsäkringen för vårdkostnader och liknande eller för sjuklön som arbetsgivaren utgett för en skadad anställd. Sedan analyseras de speciella försäkringslösningarna till förmån för de skadelidande —

alltså trafik-, patient-, läkemedels- och trygghetsförsäkringarna (3 kap.). Slutligen behandlas vad författaren kallar restområdet (4 kap.); med detta avses för Sveriges del ideell ersättning för kränkning (tidigare i 1 kap. 3 §, nu i 5 kap. 6 § skadeståndslagen) och regress för verkliga kostnader och utgifter enligt 25 § 2 st. försäkringsavtalslagen. Härvid tillmäter han dock den allmänna jämkningsregeln i 6 kap. 2 § väl mycket betydelse för regressrättens del; denna undantagsbestämmelse utgör knappast det hinder för långtgående regresskrav som författaren anser (s. 115 f.).

Fasterling har en omfattande beläsenhet i nordisk rätt och diskuterar för- och nackdelar med olika lösningar på ett kunnigt och balanserat sätt. Bl.a. ansluter han sig inte utan vidare till den vanliga tanken att en långtgående regressrätt skulle ha särskilt värde med hänsyn till sina preventiva effekter, något som fick vägas bl.a. mot de kostnader som ett regressförfarande för med sig (s. 68 ff.). Han är inte heller benägen att överdriva de avvikande dragen hos dansk och svensk skadeståndsrätt. Ett resultat av undersökningen är att det är vilseledande att påstå att skadeståndsansvaret ersatts av försäkringslösningar (s. 116 f.). Avräkningssystemet i 5 kap. 3 § hör hemma i skadeståndsrätten, och de speciella försäkringslösningarna kan inte betecknas som no-fault-försäkringar utan får också dessa betraktas som en skadeståndsrättslig (haftungsrechtlich) modell, fast med inslag från socialförsäkringsrätten. För vår del brukar vi inte bekymra oss om hur lösningarna skall rubriceras, men när det gäller lösningarnas värde vid en harmonisering av skadeståndsrätten anses det tydligen som en fördel att de utan svårighet går att foga in i systemet.

När det gäller personskadekommitténs utredning, skulle säkert både direktivförfattaren och utredningen ha haft glädje av författarens komparativa resonemang. I flera sammanhang diskuterar han utredningsdirektiven och ställer sig mestadels positiv till deras tankegångar. Onekligen skulle de ganska omfattande reformer direktiven nämner mestadels ha minskat den svenska rättens särställning. Bl.a. skulle man pröva om vård- och rehabiliteringskostnader vid trafikskador skulle överföras från den allmänna försäkringen till trafikförsäkringen — en tanke som Fasterling tydligen uppskattar — och om en regressrätt från socialförsäkringen för sådana kostnader skulle införas. Resultatet skulle i så fall bli att kostnaden för personskador till väsentlig del skulle läggas på den som gett upphov till skadan eller dennes försäkring. Direktiven var emellertid påfallande obestämt hållna; de betonade inte något behov av reformer på något område. Man kan säga, att regeringens uppdrag präglades av den villrådighet som rått på lagstiftarsidan sedan de stora skadeståndsreformerna genomförts på 1970-talet och förstärkts genom anslutningen. Den internationella utvecklingen har pekat i en riktning, välfärdsstatens ideologi och våra juridiska traditioner i en annan.

Också personskadekommitténs resultat gör ett liknande intryck. För Fasterling, liksom för många andra, måste de ha framstått som en antiklimax: kommittén, eller åtminstone flertalet, föredrar det kända systemet, som trots vissa teoretiska brister i varje fall fungerar, framför att ge sig ut på okänt område. Majoriteten vill inte göra några ändringar i nuvarande socialförsäkringssystem — inte ens flytta över ansvaret för personskador på det skyldiga företaget genom att låta försäkringskassorna regressa

mot skadevällarna. Vad man föreslagit är i stort sett bara att ge arbetsgivaren rätt att kräva tillbaka utbetald sjuklön när anställda skadas och införa en allmänt hållen regel om fördelning mellan solidariskt ansvariga. Beträffande försäkringsbolagens regressrätt vid skadeförsäkring skall samma ordning gälla som nu — alltså möjlighet till regress för hela beloppet. Här tar man avstånd från flera tidigare förslag, som gick ut på en betydande inskränkning av återkravsrätten.¹ En regel om full regressrätt skall införas i lagtexten, som i motsats till nuvarande dispositiva lagregel i 25 § försäkringsavtalslagen skall klart ange vad som gäller enligt praxis.²

Borgerliga ledamöter har reserverat sig rörande regress från socialförsäkringen, som skulle tillåtas; socialdemokrater och en vänsterpartist beträffande regress för sjuklön, som alltjämt skulle vara utesluten. På båda håll förefaller dock ett avgörande skäl vara den principiella inställningen till välfärdsstatens system, inte sakliga fördelar och nackdelar med olika lösningar. Bl.a. kan man säga, att när det gäller socialförsäkringens regressrätt det är majoritetens linje som är välvilligast mot företagen — de slipper till stor del bära de ekonomiska konsekvenserna av personskador som de orsakar. Som Bill Dufwa framhållit i ett särskilt yttrande är det tvivelaktigt om denna ståndpunkt stämmer med ett all-

mänt rättsmedvetande (fast man kan naturligtvis tveka vad detta rättsmedvetande egentligen innebär — får bara den skadelidande betalt, lär de flesta ta med jämnmood om pengarna kommer från skattebetalarna eller från företagets försäkringar). I varje fall har näringslivet anledning att vara tacksamt mot de socialdemokratiska ledamöterna i kommittémajoriteten för deras konservativa inställning på denna punkt.

Den svenska modell som Fasterling diskuterat tycks alltså i stora delar komma att behållas, åtminstone tills vidare. Ett regeringsskifte kan naturligtvis leda till en kursändring, men det krävs åtskilligt mera utredande innan man kommer fram till de mera genomgripande reformer som minoriteten förordat; med kommitténs inställning fanns ju ingen anledning att gå in på de många praktiska problem som exempelvis en regressrätt från socialförsäkringen skulle innebära. Man kan också sätta i fråga om det är någon mening med en så långtgående reform, ifall vi ändå närmar oss den harmonisering Fasterling ser fram mot. I varje fall lär hans bok behålla sitt intresse också för en svensk läsekrets under åtskillig tid.

Bertil Bengtsson

¹ Detta kan naturligtvis uppfattas som ett avsteg från den modell man tänkte sig under skadestandsreformerna på 1970-talet; jfr SOU1975:103. Förhållandena har emellertid förändrats, särskilt genom den nuvarande utbredningen av ansvarsförsäkringen; jfr anmälares särskilda yttrande i SOU 2002:1 s. 255 ff.

² Vidare skall regressrätt enligt en tvingande regel uteslutas vid summaförsäkring — en tämligen betydelselös reform, eftersom återkrav idag aldrig lär förekomma i praktiken.

